

МОНИТОРИНГ МЕДИЈСКОГ ПЛУРАЛИЗМА У ДИГИТАЛНОЈ ЕРИ

ПРИМЕНА МОНИТОРИНГА МЕДИЈСКОГ ПЛУРАЛИЗМА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ, АЛБАНИЈИ, ЦРНОЈ ГОРИ, РЕПУБЛИЦИ СЕВЕРНОЈ МАКЕДОНИЈИ, СРБИЈИ И ТУРСКОЈ У 2020. ГОДИНИ

Извештај о земљи: Србија

Ирина Милутиновић, Институт за европске студије Београд

Извештај о истраживачком пројекту

Издање 2021.2836

Јул 2021

Садржај

1.	О пројекту	4
1.1.	Преглед пројекта	4
1.2.	Методолошка напомена	4
2.	Увод	6
3.	Резултати прикупљања података: процена ризика за медијски плурализам	7
3.1.	Основна заштита [basic_risk]	7
3.2.	Плурализам тржишта [market_risk]	9
3.3.	Политичка независност (57% - medium_risk)	11
3.4.	Социјална инклузија (67% - high_risk)	13
4.	Плурализам у онлајн окружењу: процена ризика	16
5.	Закључци	19
6.	Напомене	20
7.	Извори	21

Додатак I. Државни тим

Додатак II. Група стручњака

© Европски универзитетски институт 2021

Садржај и појединачна поглавља © Ирина Милутиновић, 2021

Овај рад је објавио Европски универзитетски институт,
Центар за напредне студије Роберт Шуман.

Овај текст се може преузети само за личне истраживачке сврхе. За додатну репродукцију у друге сврхе, било у штампаној или у електронској форми, потребна је сагласност аутора. Ако се наводи или цитира, треба упутити на пуно име аутора, уредника, наслов, годину и издавача.

Захтеви треба да буду упућени на cmprf@eui.eu

Ставови изражени у овој публикацији одражавају мишљење појединачних аутора, а не Европског универзитетског института.

Центар за медијски плурализам и слободу медија
Центар за напредне студије Роберт Шуман

Извештај истраживачког пројекта
RSC / Центар за медијски плурализам и слободу медија
2021.2836
Објављено Јул 2021

Европски универзитетски институт
Badia Fiesolana
I – 50014 San Domenico di Fiesole (FI)
<https://cadmus.eui.eu/>

Центар за медијски плурализам и слободу медија је суфинансиран од стране Европске уније. Ова публикација одражава само ставове аутора и Комисија не може бити одговорна за употребу података садржаних у њој.

1. О пројекту

1.1. Преглед пројекта

Мониторинг медијског плурализма (МПМ) је истраживачко средство дизајнирано да идентификује потенцијалне ризике по медијски плурализам у државама чланицама и земљама кандидатима за чланство у Европској унији, узимајући у обзир и мрежна и офлајн окружења. Овај наративни извештај израђен је у оквиру примене МПМ-а спроведеног 2020. године, у оквиру пројекта финансираног припремном акцијом Европског парламента. Имплементација је спроведена у 27 држава чланица ЕУ, Албанији, Црној Гори, Северној Македонији, Србији и Турској, уз подршку бесповратне помоћи коју је Европска унија доделила Центру за плурализам и слободу медија (ЦМПФ) при Европском универзитетском институту.

1.2. Методолошка напомена

ЦМПФ сарађује са искусним, независним националним истраживачима како би извршили прикупљање података и израдили наративне извештаје, осим у случају Италије где је тим ЦМПФ-а директно обавио прикупљање података. Истраживање се заснива на стандардизованом упитнику и одговарајућим смерницама које је развио ЦМПФ. У Србији је ЦМПФ успоставио партнерство са Ирином Милутиновић (Институт за европске студије Београд), која је спроводила прикупљање података, процењивала и коментарисала променљиве у упитнику и интервјуисала медијске стручњаке. Извештај је прегледало особље ЦМПФ-а. Штавише, да би се осигурало тачни и поуздани налази, група националних експерата у свакој земљи прегледала је одговоре на изабрана питања (за списак експерата видети Анекс II). За листу одабраних земаља, коначни извештај о земљи прегледао је независни стручњак за земљу (видети Анекс III).

Ризици за медијски плурализам испитују се кроз четири главна тематска подручја (области): основна заштита, плурализам тржишта, политичка независност и социјална инклузија. Резултати су засновани на процени низа индикатора за свако тематско подручје (видети табелу 1).

Пројекат не сматра да је дигитална димензија изоловано подручје, већ да је испреплетена са традиционалним медијима и постојећим принципима медијског плурализма и слободе изражавања. Без обзира на то, пројекат омогућава извођење резултата за ризике специфичне за онлајн медије, те извештај садржи посебну анализу ризика за окружење онлајн медија.

Резултати за сваку област и индикатор представљени су на скали од 0 до 100%. Оцене између 0 и 33% сматрају се ниским ризиком, од 34 до 66% су средњеризичне, док су оцене између 67 и 100% високоризичне.

На нивоу индикатора, резултат 0 рагиран је као 3%, а резултат 100 рангиран је као 97% по правилу, како би се избегла процена укупног одсуства или извесности ризика.

Основна заштита	Плурализам тржишта	Политичка независност	Социјална инклузија
Заштита слободе изражавања	Транспарентност медијског власништва	Политичка независност медија	Приступ мањина медијима
Заштита права на	Концентрација	Уређивачка аутономија	Приступ медијима

информисање	информативних медија		локалних/регионалних заједница и медијима заједнице
Новинарска професија, стандарди и заштита	Концентрација онлајн платформи и заштита конкуренције	Аудиовизуелни медији, онлајн платформе и избори	Приступ жена медијима
Независност и ефикасност регулаторних тела	Медијска одрживост	Државна регулација ресурса и помоћ медијском сектору	Медијска писменост
Универзални досег традиционалних медија и приступ интернету	Комерцијални и власнички утицај на уређивачки садржај	Независност управљања и финансирања јавног медијског сервиса	Заштита од незаконитог и штетног говора

Табела 1: Области и индикатори праћења медијског плурализма

Пројекат не сматра да је дигитална димензија изоловано подручје, већ да је испреплетена са традиционалним медијима и постојећим принципима медијског плурализма и слободе изражавања. Без обзира на то, пројекат омогућава извођење резултата за ризике специфичне за онлајн медије, те извештај садржи посебну анализу ризика за окружење онлајн медија.

Резултати за сваку област и индикатор представљени су на скали од 0 до 100%. Оцене између 0 и 33% сматрају се ниским ризиком, од 34 до 66% су средњеризичне, док су оцене између 67 и 100% високоризичне.

На нивоу индикатора, резултат 0 рагиран је као 3%, а резултат 100 рангиран је као 97% по правилу, како би се избегла процена укупног одсуства или извесности ризика.

Изјава о одрицању одговорности: Садржај извештаја не одражава нужно ставове ЦМПФ-а и Европске комисије, нити нужно одражава ставове чланова који чине Групу експерата. Представља само процене националног тима који је извршио прикупљање података и ауторизовао извештај. Због ажурирања и побољшања у упитнику, резултати МПМ2021 можда неће бити у потпуности упоредиви са претходним издањима МПМ-а. За више детаља, погледајте извештај ЦМПФ-а МПМ2021, ускоро доступан на: <http://cmpf.eui.eu/media-pluralism-monitor/>.

2. Увод

Република Србија је европска држава западног Балкана са скоро 7 милиона становника. Србија је 2012. године добила статус кандидата за чланство у Европској унији.

Република Србија је мултиетничка земља, у којој Срби чине већину од 83,32%. Службени језик је српски. Друга по величини заједница су Мађари (3,53%, углавном са пребивалиштем у Војводини), затим Роми (2,05%, углавном у Јужној и Источној Србији и Војводини) и Бошњаци (2,02%, Југозападна Србија) (РЗС, 2011), чије је право на службену употребу њихових језика и писама признато Уставом Србије.

Процењује се да је укупна економска активност Србије у 2020. години, мерена кретањима реалног БДП-а, имала стварни пад од 1,1% у односу на 2019. годину (World Bank, 2021).

Република Србија је парламентарна изборна демократија. Први пут након 2003, Србија је у 2020. години пала из категорије делимично консолидованих демократија у категорију транзиционих / хибридних режима (Csaky, 2020: 3, 12). Владајућа Српска напредна странка (НС) победила је на изборима одржаним 21. јуна 2020. године, увећавајући своју моћ. Готово потпуни бојкот избора од стране опозиционих странака оправдан је недостатком услова за демократску конкуренцију. Стога је тренутна парламентарна структура готово у потпуности лишена опозиционих представника, ризикујући недостатак демократског легитимитета.

Концентрација информативних медија указује на висок ризик за медијски плурализам. Осам водећих медија у свим медијским секторима има укупан удео публике од скоро 75% и обухвата највећа медијска предузећа која снажно подржавају владајућу странку. С друге стране, независни медији се боре да преживе. Пројектно суфинансирање локалних и регионалних медија из државног буџета високо је политизовано у последњих неколико година.

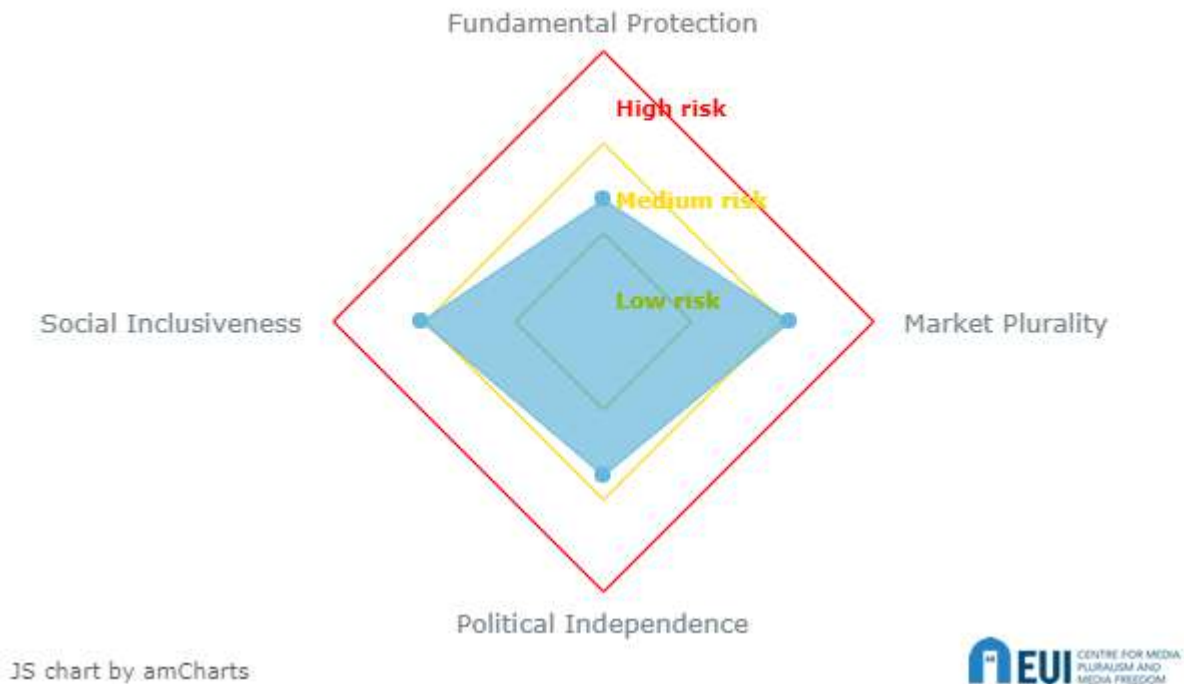
Будући да медијско законодавство није значајније мењано од 2014. године, изузев извесних прописа о контроли државне помоћи, велика су очекивања од Стратегије развоја система јавног информисања у Републици Србији за период 2020–2025, која је усвојена након паузе од четири године.

После пада за три позиције на глобалној листи Репортера без граница 2020. године, Србија је сада на 93. месту према индексу слободе медија. У току ванредног стања услед пандемије ковида 19 (15. марта – 6. маја 2020), регистровано је неколико озбиљних изазова, како за слободу медија, тако и за њихову финансијску сигурност. Покушај Владе да уредбом централизује јавно информисање о току и последицама пандемије (Закључак Владе, 2020) није био потпуно успешан, јер је спорни нормативни акт убрзо укинут под притиском стручне заједнице, након што је био примењен у случају хапшења једне новинарке.

Као последица пандемије, штампани медији забележили су пад тиража и прихода од оглашавања, док су телевизије са националним покривањем и онлајн портали увећали своју публику. Економску кризу, која је посебно погодила локалне медије, ублажиле су буџетске субвенције, одржавајући привид њихове одрживости.

3. Резултати прикупљања података: процена rizika за медијски плурализам

Serbia: Media Pluralism Risk Areas

Србија има средњу оцену ризика (45%) када је реч о области Основне заштите. Иако постоји солидан законодавни оквир, недостатак спровођења прописа доводи до средње оцене ризика према многим индикаторима. Медијско регулаторно тело постоји, али је под снажном политичком контролом и неефикасно јер не користи овлашћења која су му поверена законом.

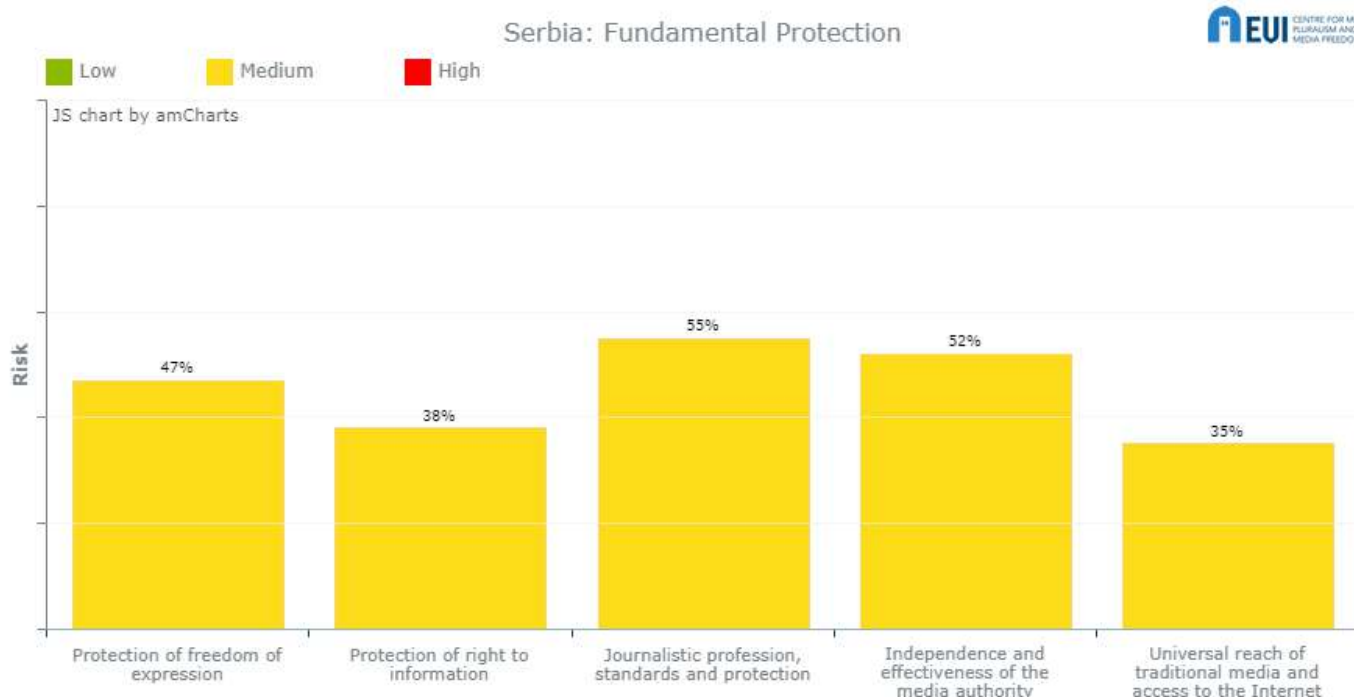
У области Плурализма тржишта, Србија има висок ризик од 69%. Највећи ризици долазе од концентрације (информативних медија и онлајн платформи), као и од комерцијалних и власничких утицаја на уређивачки садржај. Највећи утицај остварује владајућа елита, директно (путем јавних набавки и државног оглашавања) и индиректно (кроз везе државних и партијских званичника са власницима одређених медија и маркетиншких агенција). У току пандемије ковида 19 сектор информативних медија је суочен са високим стварним ризицима за одрживост медија, који су можда потцењени услед чињенице да се у већини случајева паду тржишта супротставила јавна помоћ.

Просечни ниво ризика за област Политичке независности указује на средњи ризик (57%), али сам индикатор Политичке независности медија показује најлошији резултат међу свим индикаторима тј. највиши ризик – 92%. Новинари и уредници су под снажним политичким и економским притиском. На почетку пандемије ковида 19, професионална удружења су позвала српске власти да гарантују безбедно окружење за новинаре, да раде свој посао самостално, слободно и у јавном интересу, пружајући информације грађанима у тако критичном тренутку.

Ниво ризика за Социјалну инклузију указује на 67% за област; означени су високи ризици за индикаторе Приступ мањина медијима (69%), Заштита од незаконитог и штетног говора и Медијска писменост (75% сваки), и средњи ризици за индикаторе Приступ медијима локалних/регионалних заједница и медијима заједнице (50%) и Приступ жена медијима (65%). Медији (посебно онлајн) су често злоупотребљавани за ширење научно неоснованих и лажних садржаја о пандемији, као и лажних вести и дезинформација о изборима и протестима, док је медијска писменост недовољно развијена.

3.1. Основна заштита [BASIC_RISK]

Индикатори основне заштите представљају регулаторну окосницу медијског сектора у свакој савременој демократији. Они мере бројна потенцијална подручја ризика, укључујући постојање и ефикасност примене регулаторних мера за заштиту слободе изражавања и права на информисање; статус новинара у свакој земљи, укључујући њихову заштиту и услове за рад; независност и ефикасност националних регулаторних тела која су надлежна да регулишу медијски сектор, као и домет традиционалних медија и приступ интернету.

Србија има средњи ризик у области **Основне заштите** (45%). Ниједан од пет индикатора не показује низак или висок ризик у овој области, а највиши ризик је регистрован у вези са индикатором о новинарској професији, стандардима и заштити.

Индикатор **Заштита слободе изражавања** добија оцену од 47%. Медијски закони су углавном усклађени са регулаторним оквиром Европске уније. Слобода изражавања загарантована је Уставом и медијским законима. Међутим, примена правног оквира је лоша, са систематским кршењима остваривања слободе изражавања у пракси (ЕС, 2020: 33). Клевета је декриминализована 2012. године, али увреда и изношење личних и породичних прилика су остали у Кривичном закону као кривична дела.

Индикатор **Заштита права на информисање** добија оцену од 38% – средњи ризик. Ово право је изричито признато Уставом и посебним законом који предвиђа право на жалбу у случају ускраћивања приступа информацијама.^[1] Број жалби због кршења овог права је стално висок и показује тенденцију раста из године у годину. Важно је напоменути да су власти често користиле ситуацију изазвану пандемијом ковида 19 као изговор за непоступање по захтевима за приступ информацијама, задржавајући их као поверљиве или тврдећи да не располажу подацима (Commissioner, 2021: 24-25). Узбуњивачи се суочавају са бројним административним препрекама и потешкоћама у пракси (pištaljka.rs, 2020). Ефикаснија примена Закона о заштити узбуњивача^[2] захтева побољшано окружење за сигурне и заштићене узбуњиваче, као и потпуно независне судске власти.

Индикатор **Новинарска професија, стандарди и заштита** добија оцену од 55%. Улазак у професију отворен је за све, без икаквих ограничења или дискриминације. Међутим, новинарска професија је

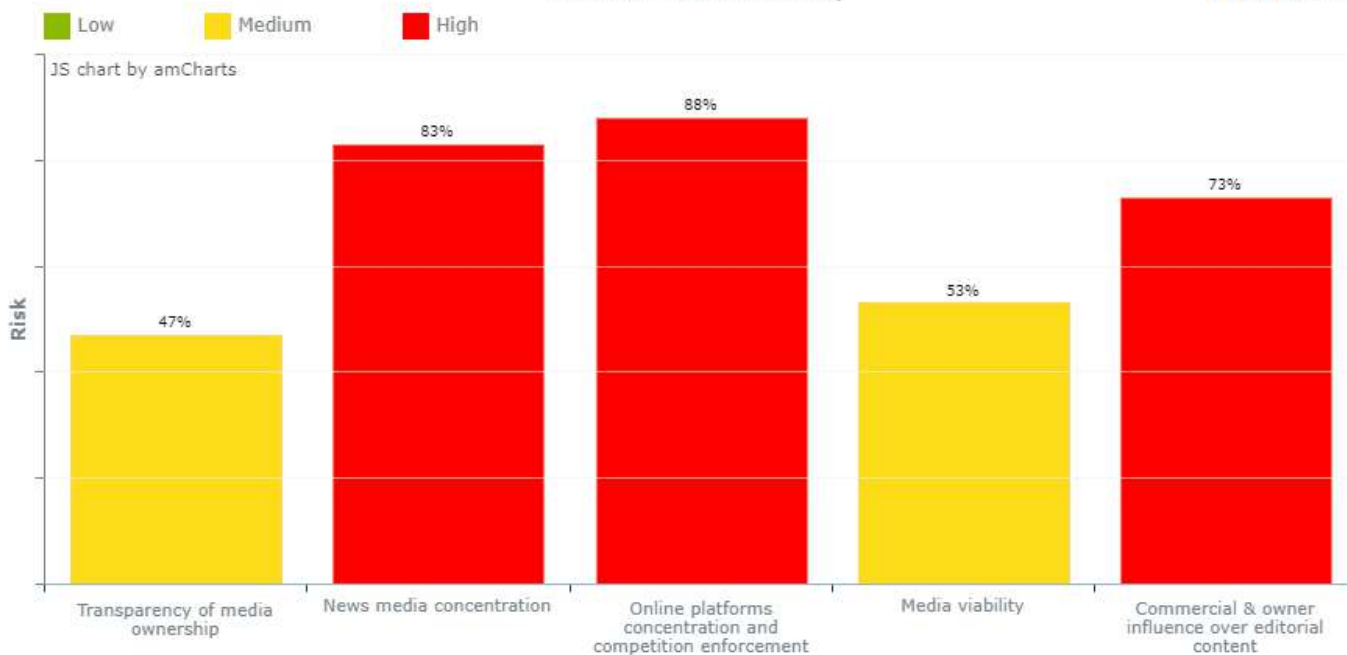
несигурна. Њена рањивост се огледа углавном у различитим формама насиља и притисака, као и у економским ризицима. У Србији не постоји колективни грански уговор; уговори о ангажовању се лако раскидају; изузев у јавним сервисима, просечна зарада новинара је испод општег просека у земљи (УНС, 2020: 29-30). У току пандемије ковида 19, 2020. године, застрашивање и претње (посебно за дигиталну безбедност) су се повећали, док је приступ информацијама од јавног значаја редукован. Поједини новинари су приведени; неки су у јавном говору били означени као непријатељи, посебно новинари независних медија (ОНСНР / ТИМ / СДС, 2020: 84-88). Поједини медији који подржавају владу су извели бројне кампање блаћења, а понекад су их покретали и сами представници власти. Новинарке нису изузете од физичких претњи, укључујући сексистичке увреде.

Индикатор **Независност и ефикасност медијских регулаторних тела** спада у средњи ризик од 52%. Упркос законској дефиницији регулатора као независног тела, Регулаторна агенција за електронске медије (РЕМ) у пракси је подложна политичком утицају и финансијском ризику. Разлози за овакав статус делимично су повезани са регулаторним недостацима, а делом су резултат неадекватне примене прописа. Поступци именовања чланова Савета РЕМ-а, прописани како би се умањио ризик од политичког мешања, обично се не поштују. Исто се односи на задатке и одговорности регулатора дефинисане законом^[3], које регулатор не извршава у потпуности и независно, посебно у праћењу да ли медијски провајдери испуњавају обавезе у својим програмима, али и у току предизборних кампања. Жалбени механизми против одлука регулаторног тела само су делимично ефикасни и повремено касне.

Индикатор **Универзална покривеност традиционалним медијима и приступ интернету** добија оцену ризика од 35%. У 2020. години 98% становништва било је покривено сигналом радио и телевизијских станица; 90,5% домаћинстава са интернет везом користило је фиксну широкопојасну везу, практикујући тако законске гаранције о медијској покривености. Тржиште фиксног интернета карактерише *de facto* дуопол Телекома (компанија са већинским државним капиталом) и СББ (корпорација у приватном власништву). Законом није прецизно дефинисан концепт интернетске неутралности, али одређени ниво гаранција је предвиђен регулаторним оквиром, који је близак правилима ЕУ.

3.2. Плурализам тржишта [MARKET_RISK]

Област плурализма тржишта фокусира се на економске ризике за медијски плурализам који произлазе из недостатка транспарентности и концентрације власништва, одрживости медијске индустрије и изложености новинарства комерцијалним интересима. Први индикатор испитује постојање и ефикасност одредаба о транспарентности власништва над медијима. Конкуренција и плурализам процењују се одвојено за информативне медије (продукција вести) и за мрежне платформе (капије до вести), разматрајући одвојено хоризонталну и унакрсну концентрацију медија; концентрацију тржишта онлајн оглашавања, и улогу заштите конкуренције. Индикатор одрживости медија мери тренд прихода и запослености у односу на кретање БДП-а. Последњи индикатор има за циљ процену ризика за плурализам тржишта који долази од пословних интереса у производњи уређивачког садржаја, како од комерцијалног, тако и од власничког утицаја.

Област **Плурализма тржишта** указује на највиши ризик појединачно са 69%.

Индикатор **Транспарентност власништва над медијима** показује средњу оцену ризика од **47%**. Медијски и закони за заштиту конкуренције прописују обавезну и јавно доступну евиденцију стварних крајњих власника медија, која се води у регистрима Агенције за привредне регистре (АПР)^[4]. Међутим, потпуно транспарентно власништво регистровано је за 75% медијских компанија, док у скоро 15% случајева подаци нису доступни ни из регистара ни на захтев. Постојећи правни оквир не пружа јасне критеријуме за брисање медија из Регистра као санкцију, не садржи ефикасне санкције због непоштовања законских одредаба, нити утврђена правила о одговорности за вршење контроле тачности и ажурности података.

Индикатор **Концентрације информативних медија** држи висок ризик са 83%. Иако АПР пружа финансијске податке о приходима, многи подаци о финансијским токовима на медијском тржишту нису доступни^[5], као што су тржишни удели водећа четира власника у аудиовизуелним медијима, радију и новинској индустрији. Публика ових медија је висококонцентрисана. Постојећи закони^[6] увели су праћење плурализма медија кроз слушаност, гледаност и тираже медија, што се показало недовољним параметрима за оцену медијског плурализма. Закони не дефинишу јасно методе за мерење ових удела, нити пружају методе за верификацију података о преференцијама медијске публике, који се добијају од изјава издавача медија и без даље провере (Медијска стратегија, 2020: 15). Штавише, закон не дефинише јасно поступак РЕМ-а у овом процесу верификације. Такође, „вертикална концентрација се регулише на сличан начин као и хоризонтална концентрација, када су у питању овлашћења и праг за санкционисање. Како су прагови концентрације постављени превисоко, практично је немогуће постићи концентрацију“ (Media Ownership Monitor, 2019). Иако је вертикална концентрација једне компаније забрањена, закони дозвољавају власништво над другом врстом медија или дистрибуцију преко повезаног правног лица. Последњих година се одиграло неколико продаја и аквизиција медијских компанија. Телеком Србија, чији је већински акционар држава, купио је неколико компанија. Као последица тога, на почетку 2020, „изостанак споразума о обнављању уговора о дистрибуцији са станицом једне кабловске телевизије довео је до опадања доступности диверсификованих медијских садржаја за јавност“ (ЕС, 2020: 35-36).

Индикатор **Концентрације и заштите конкуренције на онлајн платформама** постиже висок ниво ризика (88%). Поље дигиталних тржишта није регулисано никаквим посебним законом изузев општих правила о спровођењу конкуренције^[7] и одредбама медијских закона које се примењују на уређивачки

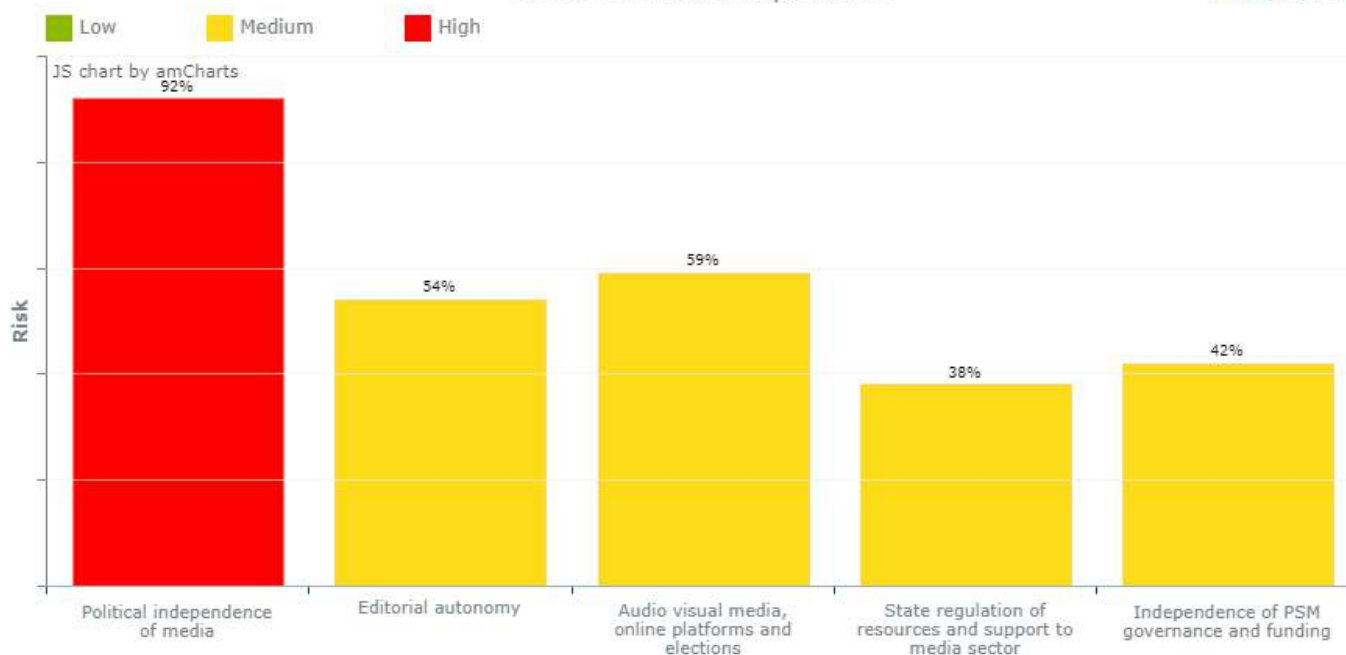
обликоване интернет странице или интернет портале регистроване у Регистру медија при АПР. Такође, изузев општих одредаба Закона о оглашавању^[8], не постоје регуле које се посебно баве концентрацијом на тржишту оглашавања онлајн. Решења у актуелном закону односе се само на комерцијално оглашавање, док државно и политичко оглашавање нису регулисани другим општим актом или посебним медијским законом.

Индикатор **Одрживости медија** показује средњи ризик од 53%. Иако званични подаци о трендовима прихода у медијској индустрији за 2020. у тренутку писања извештаја нису доступни, нема сумње да је тржиште медија забележило велики пад у прошлој години. Овај недостатак података може се сматрати сигналом недостатка транспарентности, а тиме и раста ризика. У току закључавања услед пандемије, дневне новине и таблоиди имали су озбиљан пад тиража, као и прихода од оглашавања. Пад на медијском тржишту ублажила је помоћ државе, посебно у сектору локалних медија. Тржиште интернет оглашавања у Србији непрекидно расте: „Овај сегмент медија бележи пораст удела на тржишту оглашавања. Онлајн медији су у 2018. години остварили приход од 32,5 милиона евра, што је повећање од 2017. када је њихов приход износио 26 милиона евра“ (Media Ownership Monitor Serbia, 2019). Премда званични подаци о приходима и тржишту оглашавања за 2020. нису доступни, јасно је да су у току пандемије ковида 19 информативни онлајн портали увећали своју публику (Radoja, 2020: 30).

Комерцијални и власнички утицаји на уређивачки садржај представљају висок ризик са 73%. Закон^[9] даје право новинарима да одбију да изврше налог уредника који би угрозио правила професије и новинарску етику, али закон не препознаје власнике и менаџмент медија као извор потенцијалног притиска. У Кодексу новинара Србије^[10] постоје саморегулаторне одредбе које прокламују забрану различитих интереса у поступку именовања и разрешења главних уредника, али без већег ефекта у пракси, док ефикасна правна заштита не постоји. Новинари и уредници су обично под притиском власника који захтевају посебан третман за оглашиваче, мешају се у избор тема и извора информисања и истичу захтеве за прикривеним оглашавањем. С друге стране, не постоје механизми који би осигурали социјалну заштиту новинара у случају да се промени власништво или уређивачки менаџмент медија.

3.3. Политичка независност (57% - MEDIUM_RISK)

Индикатори политичке независности процењују постојање и делотворност регулаторних и саморегулаторних мера заштите од политичке пристрасности и политичких утицаја на производњу, дистрибуцију и приступ вестима. Прецизније, ово подручје покушава да процени утицај државе и, уопштеније, политичке моћи над функционисањем медијског тржишта и независношћу јавних медијских сервиса. Даље, подручје се бави постојањем и ефикасношћу (само)регулације у обезбеђивању уређивачке независности и доступности разноликих политичких информација и ставова, посебно у току изборних периода.

Подручје **Политичке независности** имало је, укупно гледано, средњи ризик. Највиши ризик повезан је са индикатором Политичка независност медија, који је постигао најлошију оцену међу свим показатељима у истраживању.

Политичка независност медија бележи оцену највишег ризика међу свим индикаторима – 92%. Не постоји одговарајућа и ефикасна правна заштита против директне или индиректне контроле медија од стране политичких актера. Постојање меких саморегулаторних смерница не гарантује спречавање сукоба интереса између власника медија и политичара. Иако је приватно власништво разнолико, владајућа странка има огроман утицај на медије (путем контроле оглашавања, усмеравања државних фондова или директног утицаја на власнике), што доводи до уређивачких политика које често имају исти смер; информативни програми различитих медија често личе једни на друге, док је приметан недостатак критике према онима који су на власти. Већина медија у Србији подржава владајућу странку и нису независни од утицаја политике. Што се тиче новинских агенција, у периоду 2014–2021. опстанак Танјуга био је високозависан од државног буџета и привилегован, за разлику од друге две, независне, новинске агенције – Бета и Фонет. Ни јавни медијски сервиси нису независни од тог утицаја, што доводи до сталних жалби на неравноправан третман опозиције, посебно у току предизборних кампања.

Индикатор **Уређивачка аутономија** добија средњу оцену ризика од 54%. Упркос правним документима и саморегулаторним инструментима који гарантују аутономију у поступку именовања и разрешења главних уредника, они не могу гарантовати уређивачку независност, како традиционалних, тако ни интернетских медија. Заступљен је систематски политички утицај на уређивачки садржај информативних медија, који се углавном врши путем: неформалног уређивачког притиска преко политичких веза са медијским власницима, претњи новинарима и високих стопа самоцензуре. Власти, политичке странке и државне компаније често користе своју финансијску моћ да утичу на уређивачку политику, а медији немају адекватан политички и финансијски капацитет да се супротставе притисцима, посебно на тржишту локалних медија.

Индикатор **Аудиовизуелни медији, мрежне платформе и избори** добија оцену средњег ризика (59%). Не постоје адекватне и прецизне законске одредбе које гарантују правичну заступљеност политичких странака и њихов приступ емитовању у приватним медијима током предизборних кампања; што се тиче јавних медијских сервиса, такве одредбе постоје, али се не спроводе доследно

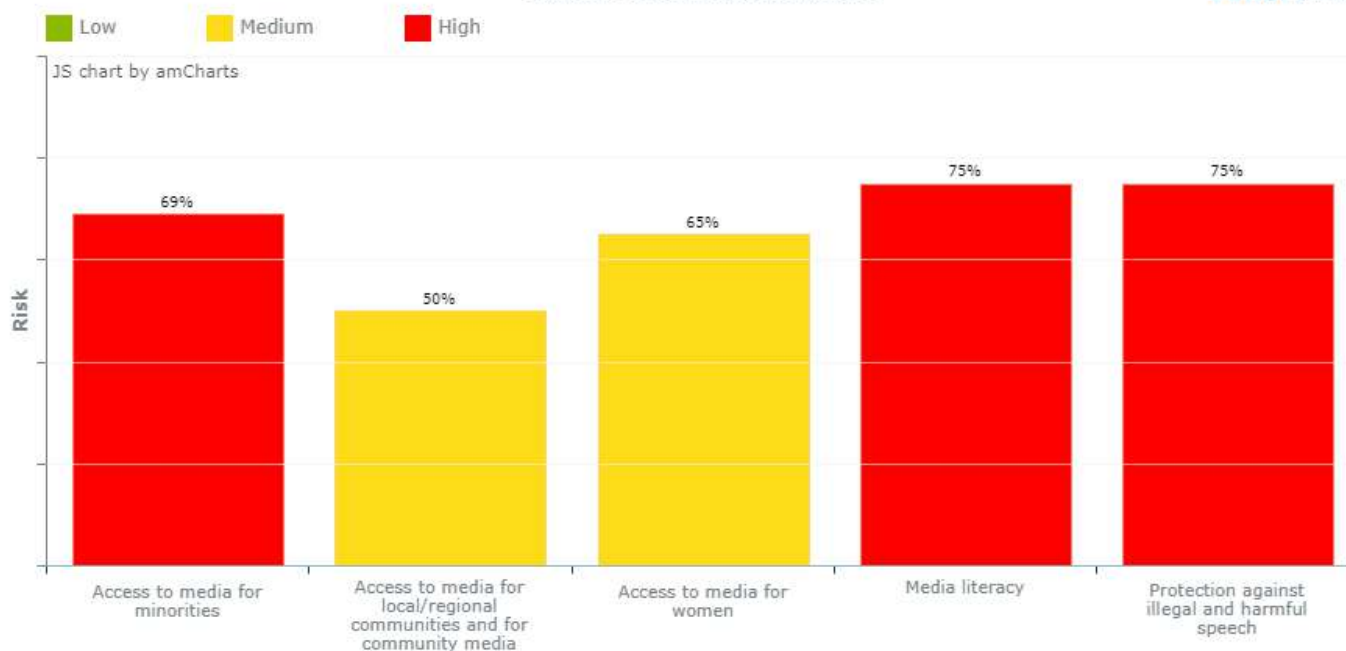
у пракси. Иако је РЕМ усвојио правила која допуњавају правни оквир за понашање медија током избора 2020. године, та правила нису била обавезујућа за приватне емитере, па би РЕМ морао да појасни како је таква разлика између јавних и приватних емитера усаглашена са општом одредбом Закона о електронским медијима, која предвиђа законску обавезу и за приватне медије. У току предизборне кампање 2020, описане околности су резултирале фаворизовањем режима у већини националних телевизијских канала и штампаних медија, док је неколико медија који су нудили алтернативне погледе имало ограничен домет и није пружило ефикасну противтежу (OSCE, 2020: 2). Такозване функционерске кампање представљају изразито слаб елемент у регулативи о медијском извештавању у периоду избора. Такође, још увек нема прописа о политичком оглашавању на мрежи у оквиру предизборних кампања.

Индикатор **Државна регулација ресурса и помоћ медијском сектору** подложен је средњем ризику од 38%. Иако се директне субвенције дистрибуирају медијима на основу законских одредби, оне се често не спроводе на основу јасних критеријума и у поштеној процедури. Питање оглашавања од стране државних органа и политичких странака није посебно или прецизно регулисано законом, па стога не постоје јасни критеријуми, што може резултирати притисцима на уређивачку политику путем јавних фондова. Због сталних проблема медија са ликвидношћу, највећи комерцијални утицај врши се путем модела државног финансирања (јавне набавке и уговори о директном оглашавању), и то у корист провладиних медија.

Индикатор **Независности управљања и финансирања јавног медијског сервиса** (JMC) спада у средњи ризик са резултатом од 42%. Иако закон прописује финансирање JMC-а путем таксе, од 1. јануара 2017. године они су се претежно финансирани из буџета, што је ослабило њихов независни положај. Као што је предвиђено новом медијском стратегијом, Радио телевизија Србије (РТС) није била укључена у државни буџет за 2021. годину. Уместо тога Скупштина је усвојила повећање претплате, док закон и даље предвиђа могућност јавног суфинансирања, ако је потребно. Упркос прецизним законским процедурама за фер и транспарентно именовање и разрешење Управног одбора и директора JMC, ови поступци у пракси се не спроводе независно (ЕС, 2020: 82). Чланове Управних одбора JMC бира и разрешава РЕМ (Савет РЕМ-а), чија се независност сматра упитном, што нарушава поверење у избор генералног директора JMC-а од стране Управног одбора. Не постоје гаранције независности уредника од управљачког тела. Јавни медијски сервиси су постали места са којих је скоро сасвим уклоњена јавна дебата и критичко размишљање.

3.4. Социјална инклузија (67% - HIGH_RISK)

Област социјалне инклузије се фокусира на приступ медијима одређених група у друштву: мањина, локалних и регионалних заједница, жена и особа са инвалидитетом. Такође се испитује окружење медијске писмености у земљи, укључујући дигиталне вештине укупне популације. Поред тога, за издање МПМ 2021. године, нови индикатор је додат у подручје социјалне инклузије како би се проценили нови изазови који се произлазе услед употребе дигиталних технологија: Заштита од незаконитог и штетног говора. Због ове модификације индикатора, упоређивању са претходним издањима МПМ-а требало би приступати изузетно пажљиво.

Подручје **Социјалне инклузије** показује висок ризик за Србију, са два (од пет) индикатора са оценом средњег ризика у тој области.

Индикатор **Приступ мањина медијима** добија оцену високог ризика од 69%. Закон легално признатим мањинама гарантује приступ времену емитовања на ЈМС. Последично, Радио-телевизија Војводине (РТВ) емитује програм на 16 језика, од којих је 14 језика националних мањина. Њен други телевизијски канал посвећен је мањинским језицима и емитује се на њих 11. У току закључавања услед пандемије ковида 19, РТВ и медији националних мањина реализовали су програме учења на даљину за ученике који похађају наставу на језицима националних мањина. Насупрот томе, Радио-телевизија Србије (РТС) у веома малом проценту емитује на језицима националних мањина. Главни ризици потичу од непропорционалног приступа времену емитовања за мањине које нису признате, као и од субиндикатора о приступу медијима за особе са инвалидитетом, који добија оцену високог ризика због чињенице да не постоји политика извештавања нити адекватан приступ ове групе садржаја ЈМС-а или комерцијалних медија.

Индикатор **Приступ медијима локалних/регионалних заједница и медијима заједнице** оценом од 50% вреднује се као средњеризичан. Регионални и локални медији подржани су субвенцијама локалних самоуправа и из државног буџета кроз програме пројектног суфинансирања медија. Ово је често једини начин да локални медији преживе. Број ових пројеката повећавао се у последњих неколико година. Међутим, забележене су неадекватне примене правила суфинансирања; на пример, на конкурсима у току првих пет месеци 2020. године, таблоиди блиски властима, који су кршили Кодекс новинара Србије, добили су највеће износе. Други проблем је неспровођење конкурса у појединим општинама. Главне регулаторне недоследности су недостатак одговарајућих одредаба о евалуацији пројеката као и о санкцијама за надлежну Комисију у случају кршења надлежности. Лиценца за медије заједнице издаје се без накнаде, али не постоје посебне одредбе које гарантују њихову независност.

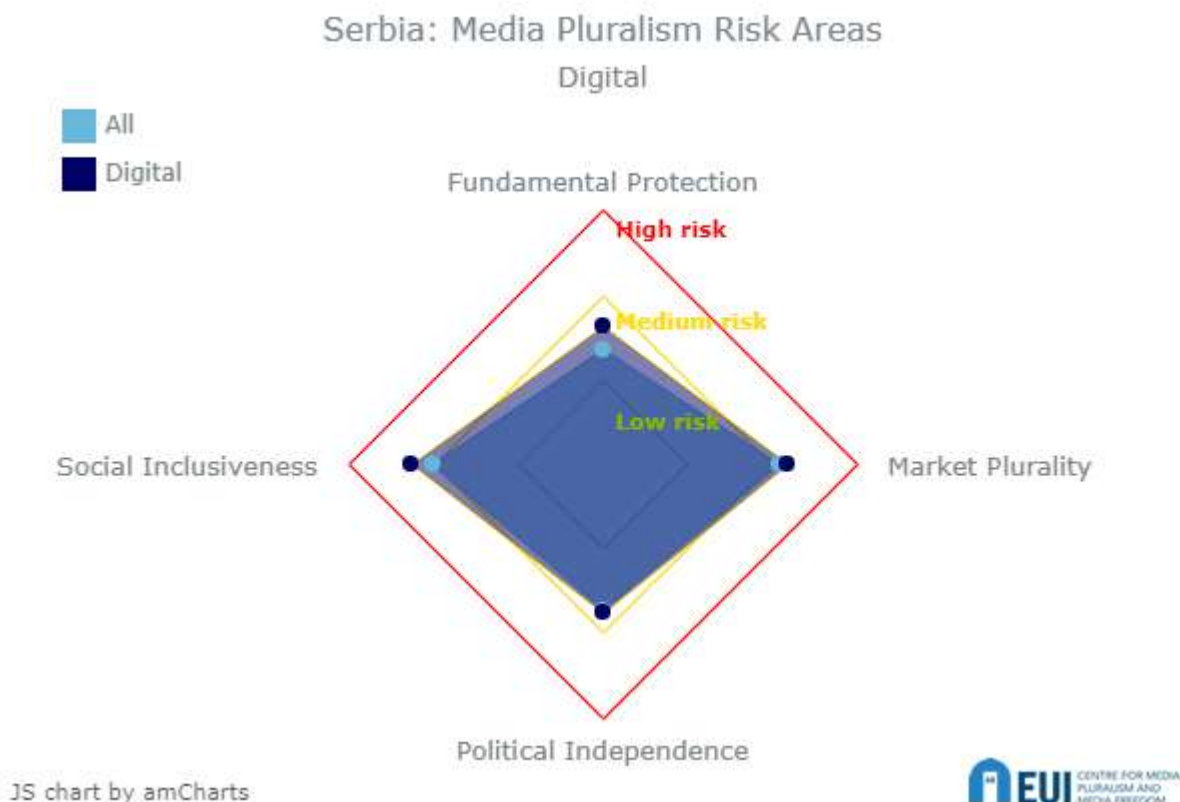
Приступ жена медијима добија оцену средњег ризика 65%. Није познато јавности да ЈМС у Србији имају политику родне равноправности. Од укупно 17 чланова управних одбора ЈМС у Србији, 17,6% су жене. Процент жена на месту главног и одговорног уредника у 8 медија са највећим уделом публике у Србији износи 13,3. Жене су константно недовољно заступљене у информативном садржају, најчешће стереотипно, а њихови гласови у вестима најмање су присутни као ставови

стручњака (мање од 10%).

Индикатор **Медијске писмености** добија оцену високог ризика – 75%. Политика медијске писмености у Србији је неразвијена. Иако је проблем дефинисан у различитим стратешким документима, у нашој земљи не постоји јединствена стратегија за развој МП. У оквиру пројекта МП, који је подржало Министарство културе и информисања, организовано је неколико десетина семинара. Активности у овој области биле су више усмерене на формално него на неформално образовање и углавном су фокусиране на развој медијске писмености ученика, новинара и наставника, али не и шире популације, нпр. старијих грађана, пензионера, мањина, итд. Популарна медијска култура тешко да је уопште покривена овим семинарима и обукама.

Индикатор **Заштите од незаконитог и штетног говора** постиже оцену високог ризика од 75%. У Србији не постоји свеобухватан регулаторни оквир чији је циљ сузбијање дезинформација. Стога је утицај дезинформација велики и то је постало још видљивије са избијањем ковида 19. На почетку пандемије информације које су се дистрибуирале на највишем државном нивоу често су биле кратке и контрадикторне, па су сумње и различити закључци клизили на поље дезинформација.

4. Плурализам у онлајн окружењу: процена ризика

Када је реч о **онлајн медијском окружењу**, Србија бележи најнижи ниво ризика према индикатору Универзални приступ интернету (35%) и највиши ризик према индикатору Концентрација и заштита конкуренције на мрежним платформама (88%).

Област основне заштите забележила је виши ризик за медије у онлајн окружењу у односу на укупну процену, иако је остала оцењена у оквиру средњег ризика. Наиме, законодавство о дигиталним медијима није довољно развијено у поређењу са законима који регулишу рад традиционалних медија. У оквиру индикатора о заштити слободе изражавања, Србија ужива статус државе са слободним и отвореним интернетом, судећи према њеном правном оквиру. У пракси, у току закључавања услед пандемије 2020, највећи број кршења дигиталних права догодио се у виду притисака због изражавања и активности на интернету, чије су мете у већини случајева били независни медији и новинари који се баве истраживачким новинарством (SHARE Foundation, 2020). На овом пољу није било суштинских и систематских кршења права корисника интернета од стране добављача интернетских услуга (и уопште од мрежних платформи), филтрирањем, надгледањем, блокирањем или уклањањем онлајн садржаја на произвољан начин. Насупрот томе, чак и очигледне и потенцијално опасне дезинформације (укључујући оне које се односе на ковид 19) ретко се систематски уклањају, због одсуства ефикасне рестрикције: Србија нема развијену регулативу о блокирању, филтрирању и уклањању интернет садржаја. Што се тиче индикатора о новинарској професији, стандардима и заштити, претње дигиталној безбедности постале су озбиљна забринутост новинара у Србији, укључујући претње смрћу двојици новинара и заплону рачунара и мобилних телефона у 2020 (SafeJournalist.net, 2020; CPJ, 2020). Када је реч о заштити података, национално законодавство прописује обавезе задржавања података за провајдере интернетских услуга, укључује принципе Опште уредбе о заштити података (ГДПР), као и одредбе тзв. Полицијске директиве. Међутим, неке од ових одредби су само транспоноване у национално законодавство на декларативан начин и недовољно јасно, остављајући широк простор за различита тумачења и широку дискрецију у погледу њихове примене (Sironic, Novak, 2019).

Универзални приступ интернету постигао је најнижи ризик међу свим индикаторима. Године 2020. у Србији је 80,08% домаћинстава било покривено интернет везом. Просечна брзина интернета износила је 24,74 Мбпс. Тржишни удели водећа четири провајдера интернетских услуга износили су укупно 81%. Законодавство прописује да крајњим корисницима јавних комуникацијских мрежа и услуга треба омогућити слободан приступ информацијама и њихову дистрибуцију, као и коришћење апликација и услуга по сопственом избору, али не постоје дефинисана правила о неутралности платформе која би мерила плурализам медијског садржаја на интернету, кабловским и другим облицима дистрибуције.

Област плурализма тржишта указао је на нешто виши ризик него у укупној процени. Закон садржи одредбе које захтевају транспарентност власничких података само за дигиталне медије који су регистровани у Регистру медија који води Агенција за привредне регистре (АПР). Интернетски медији имају могућност (али не и обавезу) да се региструју. Стога постоје ажуриране информације о власништву за већину дигиталних информативних медија са највећом публиком и утицајем, док за остале не. Исто тако, српски закони не садрже одредбе које захтевају откривање крајњих власника посебно за изворне информативне дигиталне медије. Индикатор концентрације дигиталних информативних медија показао је највиши ризик у области плурализма тржишта. Тржишни удели водећа четири информативна онлајн медија тренутно нису доступни, што указује на недостатак транспарентности и раст ризика. У 2020. години, водећа четири информативна онлајн медија остваривала су удео публике од 71%, док је удео публике за водећих 8 медијских власника на различитим медијским тржиштима износио 75%. Концентрација онлајн платформи и заштита конкуренције указује на висок степен ризика и неразвијену заштиту, као што је означено у претходним поглављима. Закон прописује да финансирање треба на одговарајући начин да покрије онлајн услуге јавних медијских сервиса, без нарушавања конкуренције са приватним медијским актерима. Када је реч о индикатору одрживости медија за 2020. годину, званични подаци о приходима и тржишту оглашавања у тренутку писања извештаја нису доступни од АПР. Тржиште дигиталног оглашавања у Србији порасло је последњих година, нарочито у току 2019. године, на 47,05 милиона евра, односно за приближно 27,1 процената (IAB Serbia, 2019). Због тешке економске ситуације у 2020, судбина многих портала зависила је искључиво од ресурса добијених кроз пројектно суфинансирање. Претходних година ширење интернетских медија било је повезано са злоупотребом пројектног суфинансирања (на пример, неки портали су основани непосредно пре конкурса за суфинансирање и добили велика средства, иако нису имали своје медијске текстове). Највећи комерцијални и власнички утицај на уређивачки садржај остварен је као и у традиционалним медијима путем јавних набавки – директно (држава као највећи оглашивач на медијском тржишту) и индиректно (кроз везе власника медија и маркетиншких агенција са државним и партијским званичницима).

Подручје политичке независности у интернетском окружењу има исти ниво ризика као и у традиционалним медијима. Године 2020. највећи удео публике имали су дигитални медији у власништву / под контролом појединаца са познатим политичким опредељењима, који су углавном познати као присталице водеће странке. Када је реч о друштвеним мрежама, у априлу 2020. Твитер је избрисао више од 8.500 налога ангажованих у „неаутентичној координисаној активности“ да би критиковали опозицију и „промовисали владајућу странку у Србији и њеног лидера“ (@TwitterSafety, 2020). Што се тиче уређивачке аутономије, Етички кодекс новинара Србије се у потпуности примењује и на мрежно окружење. Не постоје посебна правила о томе како новинари треба да објављују властите садржај на друштвеним мрежама. Смернице Етичког кодекса крше многи информативни онлајн медији, нарочито провладини таблоиди у својим онлајн издањима. У периоду најснажнијег удара вируса короне (април – јун 2020. године) многи грађани су информације добијали готово искључиво путем онлајн медија, будући да је била уведена забрана кретања. Међутим,

управо у овом периоду, шест најпосећенијих онлајн медија прекршило је Кодекс новинара 2.829 пута. Када је реч о индикатору онлајн платформе и избори, постоји неколико хитних проблема у овој области. Прво, интернет оглашавање је регулисано важећим Законом о оглашавању, чије одредбе не покривају политичко оглашавање. Друго, не постоје посебне законске одредбе које регулишу обавезу извештавања о потрошњи политичких организација на мрежним платформама. Треће, нема назнака да је спроведен свеобухватан надзор над коришћењем личних података појединаца од стране политичких странака у сврху предизборне кампање. У току предизборне кампање 2020. године, велики број грађана контактирао је повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, наводећи да активисти политичких партија поседују њихове приватне податке. Значајно је да је на изборима 2020. године, због пандемијских околности, кампања била интензивнија на друштвеним мрежама.

Област социјалне инклузије остаје у домену средњег ризика, премда се у онлајн окружењу бележи виши ризик у односу на укупну процену. Одредбе о заштити од дезинформација су недовољне, па борбу против дезинформација медији обично спроводе индивидуално и без институционалног приступа. Домаће законодавство прописује само позитивну обавезу медија да обезбеде „истините, потпуне и правовремене информације о питањима од јавног значаја“ (члан 5 став 2 Закона о јавном информисању и медијима), а исто важи и за саморегулаторни оквир: Етички кодекс српских новинара прописује да је „Новинар дужан да извештава о догађајима од јавног интереса тачно, објективно, свеобухватно и благовремено, поштујући право јавности да зна истину и поштујући основне стандарде новинарске професије“. Недостатак институционалног приступа довео је до инфодемије ковида 19: грађани су били изложени и делили су „тачне“ вести / текстове који су садржали разне теорије завере, из такозване дубоке позадине, болница или других извора (Kulić, 2020). У Србији не постоји регулаторни оквир за борбу против говора мржње на мрежи. Међутим, постојећи медијски закони који регулишу говор мржње у традиционалним медијима, нису адекватно примењени. Индикатор дигиталне писмености је показао одређени напредак. У Републици Србији је 2020. године 78,4% појединаца користило интернет (у последња три месеца, према методологији РЗС-а), што значи да је број корисника интернета повећан за 2% у односу на 2019. годину. У истом периоду 72,4% особа користило је рачунар, а 19,8% га никада није користило. Број корисника рачунара повећан је за 1,9% у односу на 2019. годину (РЗС, 2020: 16; 20-21).

5. Закључци

Србија остварује висок ниво ризика у односу према неколико индикатора, а средњи ниво ризика према већини индикатора. Главни закључак је да постоји солидан правни оквир који регулише традиционалне медије, док изостаје његово потпуно спровођење. Главна препорука је да постојећи правни оквир треба хитно и у потпуности да примењују све релевантне институције и да га побољшају у области политичког и државног оглашавања, док законодавство о дигиталним медијима треба свеобухватно унапредити у складу са европским регулаторним оквиром.

У оквиру **основне заштите**, Србија би требало да ради на ефикаснијем спровођењу постојећих закона о медијима. Треба спроводити адекватне заштитне мере, у циљу спречавања и ефикасног санкционисања напада на новинаре. Потребно је осигурати пуну финансијску и оперативну независност регулаторног тела.

У области **плурализма тржишта**, сви подаци о власништву медија који су захтевани законима треба да буду регистровани и учињени доступним јавности. Треба увести социјалну и професионалну заштиту новинара. Суфинансирање медија из државних фондова требало би да се одвија доследно транспарентно и поштено, под јасним критеријумима. Имплементацијом Акционог плана Медијске стратегије (Стратегија развоја система јавног информисања у Републици Србији за период 2020–2025) у овом пољу, Република Србија треба да унапреди медијско законодавство како би достигла функционално, одрживо и фер медијско тржиште, заштићено од политичких притисака.

Када је реч о **политичкој независности**, институте који спречавају сукобе интереса у медијима треба прецизно прописати законом и доследно их примењивати у пракси. У току предизборне кампање 2020. године, такозвана функционерска кампања показала се као најслабији елемент медијске регулације, па би ово питање морало да буде уређено Законом. Област политичког оглашавања и потрошња странака на мрежним платформама у изборним кампањама, такође треба да буде регулисана Законом. Политичка реклама треба да буде подједнако доступна свим политичким играчима, под истим условима. Јавни медијски сервиси треба да обезбеде равноправан третман за све компетитивне политичке актере. Процес именована управних одбора и директора јавних медијских сервиса треба да се спроводи без политичких притисака.

У оквиру **социјалне инклузије**, приступ медија мањинама, укључујући људе са инвалидитетом, треба да буде омогућен у складу са законским одредбама. Медијску писменост треба доследно интегрисати у формалне и неформалне образовне програме. У овој области очекује се значајан корак напред у погледу заштите од дезинформација: потребно је увести законодавни оквир који има за циљ сузбијање дезинформација и не ограничава или штети слободи изражавања, као и ефикасну саморегулацију.

6. Напомене

- [1] Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја, „Сл. гласник РС“, бр. 120/04, 54/2007, 104/2009 и 36/2010, https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_slobodnom_pristupu_informacijama_od_javnog_znacaja.html
- [2] Закон о заштити узбуњивача, „Сл. гласник РС“, бр. 28/2014.
- [3] Закон о електронским медијима, „Сл. гласник РС“, бр. 83/2014 и 6/2016 - др. закон
- [4] Закон о јавном информисању и медијима, „Сл. гласник РС“, бр. 83/2014, 58/2015 и 12/2016 - аутентично тумачење.
- [5] У време писања овог извештаја (април 2021).
- [6] Закон о јавном информисању и медијима, *supra*. Закон о електронским медијима, *supra*.
- [7] Закон о заштити конкуренције, „Сл. гласник РС“, бр. 51/2009 и 95/2013.
- [8] Закон о оглашавању, „Сл. гласник РС“, бр. 6/2016 и 52/2019 - др. закон
- [9] Закон о јавном информисању и медијима, *supra*.
- [10] Кодекс новинара Србије, 2015. https://savetzastampu.rs/wp-content/uploads/2020/11/Kodeks_novinara_Srbije.pdf

7. Извори

- Закључак Владе о информисању становништва о стању и последицама заразне болести COVID-19 изазване вирусом SARS-CoV-2, *Службени гласник РС бр. 48/2020*. Available at: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/zakljucak/2020/48/1/reg> [Accessed 10 Apr. 2021].
- Стратегија развоја система јавног информисања Републике Србије за период 2020–2025 [Медијска стратегија] (2020). Available at: https://www.media.srbija.gov.rs/medsrp/dokumenti/medijska_strategija210_cyr.pdf [Accessed 13 May 2021].
- Удружење новинара Србије [УНС] (2021). *Подаци о суфинансирању медија*. Available at: <https://www.uns.org.rs/sr/desk/vesti-iz-medija/111122/podaci-o-sufinansiranju-medija.html> [Accessed 13 May 2021].
- Удружење новинара Србије [УНС] (2020). *Економски и друштвени положај новинара: Србија, Регион, Европа*. Available at: [https://www.uns.org.rs/sw4i/download/files/article/Ekonomski%20i%20društveni%20polozaj%20novinara_UNS_decembar%202020.%20CIR%20\(1\).pdf?id=582](https://www.uns.org.rs/sw4i/download/files/article/Ekonomski%20i%20društveni%20polozaj%20novinara_UNS_decembar%202020.%20CIR%20(1).pdf?id=582) [Accessed 13 May 2021].
- Commissioner for the Protection of Information of Public Interest and Personal Data Protection [Commissioner] (2021). *Activity Report of the Commissioner for the Protection of Information of Public Interest and Personal Data Protection for 2020* (in Serbian). Available at: <https://www.poverenik.rs/images/stories/dokumentacija-nova/izvestajiPoverenika/2020/CIRIzvestaj2020.pdf> [Accessed 14 May 2021].
- Committee to Protect Journalists [CPJ] (2020). *Serbian reporter Ana Lalić on her arrest and detention over COVID-19 report*. Available at: <https://cpj.org/2020/04/serbian-reporter-ana-lalic-on-her-arrest-and-detention/> [Accessed 14 May 2021].
- Csaky, Z. (2020). *Nations in Transit 2020*. Available at: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-04/05062020_FH_NIT2020_vfinal.pdf [Accessed 11 Apr. 2021].
- European Commission [EC] (2020). *Serbia 2020 Report*. Brussels, 6.10.2020 SWD(2020) 352 final. Available at: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/serbia_report_2020.pdf [Accessed 14 May 2021].
- Freedom House (2021). *Serbia: Freedom in the World 2021 Country Report*. Available at: <https://freedomhouse.org/country/serbia/freedom-world/2021> [Accessed 14 May 2021].
- IAB Serbia (2019). *DIGITAL AD SPEND STUDY FOR 2019*. Available at: https://iabeurope.eu/wp-content/uploads/2020/05/IAB-Serbia_AdEx-2019-FINAL.pdf [Accessed 14 Apr. 2021].
- Kulic, M. (2020). *The Interview with Dr. Milica Kulic, Assistant Professor at the Faculty of Political Sciences, the University of Belgrade*. Available at: [Q196 How would you assess the impact of disinformation in your country - Interview with dr Milica Kulic_1607254945.docx](https://www.uns.org.rs/sw4i/download/files/article/Q196%20How%20would%20you%20assess%20the%20impact%20of%20disinformation%20in%20your%20country%20-%20Interview%20with%20dr%20Milica%20Kulic%201607254945.docx) [Accessed 15 Apr. 2021].
- Media Ownership Monitor Serbia (2019). Available at: <https://serbia.mom-rsf.org/en/findings/indicators/> [Accessed 16 May 2021].
- OHCHR / TIM / SDC (2020). *COVID-19 Consequences for Vulnerable and Risk Groups* (in Serbian). Available at: http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2020/12/Posledice_Kovid-19_na_polozaj_osetljivih_grupa_i_grupa_u_riziku.pdf [Accessed 15 May 2021].
- OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights (2020). *REPUBLIC OF SERBIA PARLIAMENTARY ELECTIONS 21 JUNE 2020 ODIHR Special Election Assessment Mission Final Report*. Available at: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/3/466026.pdf> [Accessed 15 May 2021].

- Pištaljka.rs. (2021). *Whistleblowers Guide*. Available at: <https://pistaljka.rs/home/index/7/20> [Accessed 13 May 2021].
- Radoja, Ž. (2020). SERBIA. “The Funniest Virus in the World”. *A LOCKDOWN FOR INDEPENDENT MEDIA? Effects of the COVID–19 pandemic on the media landscape and press freedom in Central and Southeast Europe*. Friedrich Ebert Stiftung Working paper. Available at: https://www.fes-budapest.org/fileadmin/user_upload/dokumente/pdf-dateien/A_Lockdown_for_Independent_Media_Report_Final.pdf [Accessed 15 May 2021].
- SafeJournalist.net (2020). *Serbia: Two journalists were threatened with death* (in Serbian). Available at: <https://safejournalists.net/rs/portfolios/srbija-dvojici-novinara-upucene-pretnje-smrcu/> [Accessed 15 May 2021].
- Semonic, M., Novak, A. (2019). *Assessment of the Draft Law on Personal Data Protection of Serbia*. TAIEX mission 30066. Available at: <https://www.poverenik.rs/images/stories/dokumentacija-nova/Publikacije/engEKStudija.pdf> [Accessed 15 May 2021].
- SHARE Foundation (2020). *Digital rights monitoring April-July 2020. Attacks and pressures in the shadow of techno-sensations* (in Serbian). Available at: <https://www.sharefoundation.info/sr/monitoring-digitalnih-prava-april-jul-2020-napadi-i-pritisci-u-senci-tehno-senzacija/> [Accessed 15 May 2021].
- Statistical Office of the Republic of Serbia (P3C) (2011). *Population by ethnicity, age and sex*. Available at: <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/3102010403?languageCode=en-US> [Accessed 10 Apr. 2021].
- Statistical Office of the Republic of Serbia (P3C) (2020). *Usage of Information and Communication Technologies in the Republic of Serbia, 2020*. Available at: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2020/PdfE/G202016015.pdf> [Accessed 15 May 2021].
- The World Bank. 2021. *The World Bank in Serbia*. Available at: <https://www.worldbank.org/en/country/serbia/overview#3> [Accessed 10 Apr. 2021].
- [TwitterSafety](#), 2020. *Replying to @TwitterSafety. 2:00 pm · 2 Apr 2020*. Available at: <https://twitter.com/twittersafety/status/1245682441865646080> [Accessed 11 Apr. 2021].

Срдечно захваљујем свим стручњацима који су интервјуисани за ово издање МПМ-а.

Додатак I. Државни тим

Име	Презиме	Положај	Институција	МРМ2021 СТ Вођа
Ирина	Милутиновић	Виши научни сарадник	Институт за европске студије Београд	X
Јелена	Сурчулија Милојевић	Доцент	Факултет политичких наука Универзитета у Београду	
Урош	Ћемаловић	Научни сарадник	Институт за европске студије Београд	

Додатак II. Група стручњака

Група је састављена од експерата са богатим знањем и признатим искуством у области медија. Улога Групе експерата била је да прегледа одговоре националног тима на 16 променљивих од 200 који чине Упитник МРМ2021. Консултовање гледишта признатих стручњака спроведено је у циљу максимизовања објективности одговора на променљиве чија би се оцена могла сматрати субјективном, а самим тим и обезбеђивања тачности коначних резултата МРМ-а. Међутим, важно је нагласити да коначни извештај о земљи не одражава нужно појединачне ставове стручњака који су учествовали. Представља само процене националног тима који је спровео прикупљање података и ауторизовао извештај.

Име	Презиме	Положај	Институција
Бојан	Цвејић	Извршни директор и главни уредник онлајн портала	Данас, дневне информативне новине
Зоран	Секулић	Директор и главни уредник	Новинска агенција ФоНЕТ
Гордана	Новаковић	Генерални секретар	Савет за штампу
Синиша	Атлагић	Ванредни професор	Факултет политичких наука Универзитета у Београду
Слободан	Кремењак	Адвокат	Адвокатска канцеларија „Живковић Самарџић“
Жељко	Бодрожич	Председник	Независно удружење новинара Србије (НУНС)
Слободан	Крајновић	Директор	Радио 021 и Новосадски информативни портал

Извештај о истраживачком пројекту
Издање 2021.2836
Јул 2021

doi: 10.2870/00173
ISBN: 978-92-9466-050-3
QM-02-21-697-EN-N

Publications Office
of the European Union

